

Ribe – de første par hundrede år

«De første par hundrede år af Ribes historie» er – når der tænkes på indledningsfasen til den middelalderlige by – i dag ikke en entydig periode. Ribe grundlægges i det tidlige 700-tal, men hvilken betydning det ældste Ribe har for middelalderbyen er usikker. Byens kulturtopografi, dens institutioner og sameksistens med det øvrige danske samfund kan følges tilbage til 1000-tallet og har uden tvivl rødder længere tilbage, men disse rødder kan ikke følges rent arkæologisk.

Det ældste Ribe er arkæologisk påvist og dateret til umiddelbart efter år 700. Fra denne tid kendes såvel en handelsplads som begravelser og mere almindelig bebyggelse. Al aktivitet er lokaliseret på nordsiden af Ribe Å. De arkæologiske kilder tørrer imidlertid ud efter ca. 850 og kommer først for alvor i gang igen i 2. halvdel af 1000-tallet. Det er i øvrigt i denne arkæologisk tomme periode, at byen træder ind i de skriftlige kilder. I en række undersøgelser fra Ribes opland er landbebyggelsen fra disse to århundreder blevet udgravet, og derfra kendes det arkæologiske materiale, først og fremmest keramikken. Situationen er altså ikke den, at vi mangler at udskille de to århundreder, og at de gemmer sig i vores fund. Vi kan ikke udelukke, at de allerede gjorte fund kan trækkes lidt henholdsvis ned og op i tid, men ikke i væsentlig omfang.

Det arkæologiske kildemateriale kommer igen i anden halvdel af 1000-tallet. Den ældste dendrokronologiske datering stammer fra en brønd: 1077. Nu foregår den arkæologisk påviste aktivitet på begge sider af Ribe Å, og ret hurtigt synes det som om, at den største aktivitet foregår på sydsiden. I hvert fald er situationen den, at kulturlagsopbygningen er intens på sydsiden, og at disse lag er bevaret, mens de arkæologiske spor fra slutningen af 1000-årene og fremad på nordsiden af åen mere ligner det åbne lands spor: nedgravninger i undergrunden eller i ældre kulturlag. På den anden side set: Ribes kendte sognestruktur omfatter seks sognekirker, og her optræder de to sider af åen som ligeværdige – der er tre på hver.

På nuværende tidspunkt kan og må Ribe arkæologisk set betragtes som to byer: en tidlig handelsplads fra 700–850 og en middelalderlig by fra slutningen af 1000-tallet og fremad. Vi kan på ingen måde se eller påvise, at strukturer fra den første har nogen betydning for den anden – bortset fra de naturgivne selvfølgelig.

Kilderne til Ribes historie

Ribe var en af byerne i det danske Projekt Middelalderbyen, og publiceringen heraf i 1984 af Ingrid Nielsen gjorde en form for status på de kildemæssige områder – arkæologisk, skriftligt, billedmæssigt m.v. Mindre udgravninger siden den tid er primært publiceret i Den antikvariske

Samlings årsskrift *By, marsk og geest*, i *Mark og Montre*, der er årsskriftet for museerne i Ribe Amt, samt i en række andre nationale og internationale sammenhænge.

De arkæologiske kilder til Ribes ældste historie består af en mange større og mindre udgravninger. I en række udgravninger i 1970–76 fandt Mogens Bencard m.fl. 700- og 800-tallets handelsplads i Ribe, der siden har været under publicering i serien *Ribe Excavations*. Indtil nu er der udkommet 5 bind, arbejdet med bind 6 er netop påbegyndt. På nordsiden af Ribe Å gennemførte Stig Jensen, Claus Feveile m.fl. i 1980'erne og 90'erne en række udgravninger, der ikke alene omfattede dele af handelspladsen men tillige almindelige huse, begravelser, en afgrænsningsgrøft, to voldanlæg, en vej m.v. En publicering af disse udgravninger – dvs. præsentationen af selve udgravningerne og deres kontekst udkom som det først bind i serien *Ribe Studier* i 2006.

Sideløbende hermed er gennemført tilsvarende udgravninger på sydsiden af åen af Mogens Bencard, Per Kr. Madsen m.fl. Flere udgravninger fra 1980'erne er publiceret i monografien *Middelalderkeramik fra Ribe*. Siden 1993 er der gennemført flere meget store udgravninger på sydsiden af Ribe Å, disse er kun foreløbigt omtalt (f.eks. Jantzen et. al. 1994, Andersen 1997a, Andersen 1999 og Andersen 2003).

De ældste skriftlige kilder, der omtaler eller på nogen måde beskæftiger sig med Ribe før 1150, er publiceret i omtalte *Ribe Excavations* bd. 1. I 1869 udkom J. F. Kinchs: *Ribe Bys Historie*, der stadig er guldgrube af kildeoplysninger og andre informationer for perioden op til 1536.

Større fysiske investeringer i det ældste Ribe

Fra de første år er byens markante aktivitet den handel, der fandt sted på en form for markedsplads. Handlen foregik dels med varer, der kom fra det vestlige Europa og Middelhavsområdet, og dels med håndværksprodukter, der blev produceret på stedet. I den første ganske korte periode – måske kun et enkelt år men højst en halv snes år – foregår markedshandlen topografisk tilsyneladende ustruktureret. Derefter reguleres området, det inddeles i parceller/tomter ved hjælp af skelgrøfter, og der anlægges en central vej, se figur 1.

Den enkelte parcel kan være 6–8 m bred og længden op til 30 m. Antallet af parceller er ukendt, men et kvalificeret gæt er, at der er mindst 25. Nord og øst for parcellerne ligger bebyggelse bestående af stolpebyggede huse, og yderlige mod øst er der undersøgt en række begravelser. I 800-årene graves en bygrøft, der afgrænser markedspladsen og det bebyggede område, og denne bygrøft afløses af en befæstning i form af vold og grav, der dateres til 800- eller 900-årene (Feveile 2006a).

Det ældste Ribes funktioner

Det ældste Ribes funktion synes at være handelspladsens, her sker der en vareudveksling samt en håndværksmæssig produktion: perler, keramik, metalstøbning, sko m.v. I den første periode – måske de første 40–50–60 år – er selve handelspladsen kun brugt sæsonmæssigt altså ikke helårs. Til gengæld viser undersøgelser i omegnspladser, at der her findes tegn på lidt af samme produktion som i Ribe – om det så skal forstås som en vinterproduktion eller på anden vis, vides ikke. De importerede varer kommer langvejs fra – fra Skandinavien, Nordvesteuropa, Middelhavslandene og Mellemøsten. Ved siden af handelspladsen ses en almindelig bebyggelse, der peger på landbrugsmæssig produktion.

Figur 1. Markedspladsen i Ribe. Tegning Flemming Bau.

Mange fund af sceattas af Wodan-monster typen har gjort, at numismatikeren David Metcalf har rejst spørgsmålet, om denne type blev udmøntet i Ribe. Baggrunden er, at typen har sit tyngdepunkt i Ribe. Yderligere er den dominerende her, nærmest enerådende efter ca. 725, og den fortsætter med at være i almindelig brug helt frem til ca. 800 og således også efter Pippins møntreform i midten af 700-tallet. Den afløses af Hedeby-mønten, hvoraf én type har samme billedprogram som Wodan-monster sceattaen. Dette kunne tolkes som, at der ikke alene fandt en udmøntning sted i Ribe fra ca. 720, men at der lokalt var tale om en monopolmønt, og at den blev afløst af en ripensisk produceret mønt af Hedebytypen (Moesgaard 2007 med henvisninger). Dette peger på en tilstedeværelse af en form for magt – centralmagt om man vil – der skal ses i sammenhæng med de mindst fem faser af Dannevirke før 800 og måske Kanhavekanalen på Samsø fra 726.

For det aller ældste Ribe er der stort set ingen samtidige skriftlige kilder. Når Ribe bliver direkte nævnt første gang ca. 850, er det samtidigt med, at de arkæologiske kilder tørrer ud. I de næste par hundrede år omtales Ribe flere gange, mens vores arkæologiske viden om byen er stort set lig nul.

Det ældste Ribes aktører

I Ribes ældste tid kan der peges på en række aktører, der direkte eller indirekte har influeret på byens liv. For det første er der den centrale magt på stedet – den der sikrer markedsfreden. Med international handel og markedsomsætning forudsættes altid en form for magt, der kan sikre markedsfreden. Denne magt kan være forankret i et større eller mindre geografisk område, ligesom den kan have delegeret sin magt i mere lokale forhold. En række arkæologiske levn peger på tilstedeværelsen af en sådan magt. Hvis den foreslåede udmøntning accepteres, er der ikke alene tale om en magt, der kunne slå mønt i en længere periode – forventeligt fra ca. 720 til ind i 800-årene, men også en, der at kunne udvirke, at den lokale mønt er anvendt så dominerende, at den er foreslået som monopolmønt. Organiseringen af markedspladsen – efter den første korte fase organiseres markedspladsen fysisk med gade(r) og parceller med afgrænsende grøfter – er et andet træk, der peger i samme retning, og organiseringen af «byen» med skelgrøft fra 800-årene samt måske strukturen mellem markedspladsen, den øvrige bebyggelse og begravelserne hører også med.

De handlende og håndværkerne på markedspladsen er en anden vigtig gruppe aktører. Denne gruppe kan være delvist sammenfaldende med den sidste gruppe af aktører – de lokale beboere – ligesom deres handlinger kan være sammenfaldende. De arkæologiske spor efter handlende og håndværkere ses ved indretningen af den enkelte parcel med f.eks. telt, hytte, grubehus samt de nødvendige indretninger i form af ildsted, esse, salgssteder m.v. Dertil kommer levn fra aktiviteten på stedet f.eks. fra håndværksproduktioner som perlefremstilling, metalstøbning og kamfabrikation. De arkæologiske kilder fortæller også om det daglige liv i den gruppe.

Den sidste gruppe aktører er selve byens indbyggere. Som nævnt kan være et vist sammenfald med ovennævnte gruppe, men ellers tænkes her på de aktører, der ikke er beskæftiget i handel og håndværk. De arkæologiske spor efter denne gruppe er den ikke handelsorienterede bebyggelse – huse der minder om landsbyhusene fra samme tid. Det er spor fra deres produktionsvirksomhed: fiskeri, landbrug, madfremstilling m.v. og spor fra deres arbejdsliv som anlæggelse af veje og parceller, gravning af grøfter m.v. Dertil kommer begravelserne og legnene fra deres daglige liv.

Større fysiske investeringer i det middelalderlige Ribe

Det ældste Ribes befæstning afløses af et anlæg, hvor vold og grav bliver større og det omfattede område forøges. Det foreslås i dag dateret til 1100-årene (Feveile 2006a:54–56). Denne befæstning på nordsiden af Ribe Å foreslås suppleret af en lignende på sydsiden, denne foreslåede sydlige befæstnings grav kendes i dag under navnet Stampemøllestrømmen.

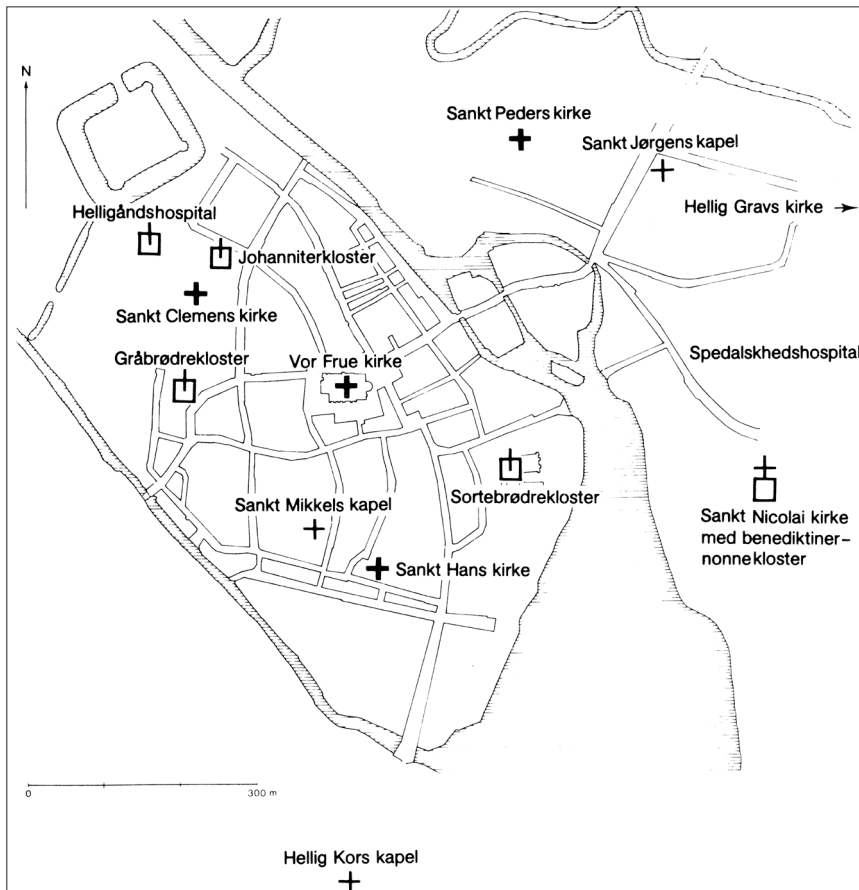
Ribe Å må have udgjort en forhindring for færdslen, både byens interne efter at dens bebyggelse har bredt sig på begge sider og den gennemgående færdsel fra nord mod syd eller omvendt. Placeringen af et formodet vadested kendes, dette vadested må være det oprindelige overfartssted (f.eks. Frandsen et al. 1988:11). Fra midten af 1200-tallet har færdslen krydset via Dammen, en dæmning med broer over tre eller fire små vandstrømme, kombineret med mølledrift. En tidligere dæmning, forventeligt fra 1100-årene, er foreslået, og kunne være placeret på stedet for det tidligere vadested (Skov 1994; Skov 1992; Aaby 1992).

Udgravninger i byens gader har afsløret, at de fleste går tilbage til ca. 1100. Gaderne afslører udviklingen i belægningen: ældst er hjulspor, derefter knogleveje og fletværksmætter, så træveje til tider hvilende på nedgravede eller -rammede pæle, afsluttende med stenbrolagte gader, der

synes at blive nærmest enerådende fra slutningen af 1200-årene. Gaderne må være udlagt stort set fra starten og er holdt vedlige, fornyet m.v. af en central myndighed – måske det bystyre, som vi kender fra de senere skriftlige kilder (senest Søvsø 2006 og 2007).

Tomtgrænser ses oftest som skelgrøfter evt. som hegn. Hvor lang tid disse tomter og tomtgrænser synes at leve, kan vi desværre ikke sige noget om, idet de arkæologiske udsagn primært kommer fra områder, der efterfølgende er blevet dele af gejstlige institutioner.

Adskillige steder er der påstået stenhuse, der må være rejst i 1200-årene. Samtidig med at Lübeck har udviklet sig til en teglstensby har man altså – i et ukendt omfang – også bygget teglstenshuse i Ribe. Ribe og det nærmeste område omkring byen rummer ikke naturlige sten. Teglstensbyggeriet fra 1200-årene står derfor ikke på stenfundamenter, men på sand. Man har gravet en grøft – gerne godt 1 m bred – gennem kulturlagene til undergrundssandet, der i sig selv er bæredygtigt. I denne grøft har man lagt sand ud i vandrette lag, der er stampet evt. vandet, indtil den ønskede bæredygtighed er nået.

Figur 2. Ribes 14 kirkebygninger. (Nielsen 1985:46).

De gejstlige investeringer før reformationen resulterede i 14 kendte kirkebygninger, hvoraf kun én – et kapel – forventes at være grundlagt efter 1300. Dertil kommer, at vi nok må regne med, at der har eksisteret flere nu ukendte kirker i Ribe før 1300. De 14 kirkebygninger omfatter Domkirken, fire rene sognekirker, fire klostre, to hospitaler og tre kapeller (Kieffer-Olsen 1997) (fig. 2).

Den ældste omtale af en kirke i Ribe er fra ca. 850, hvor Ansgar fik tilladelse og grund til at opføre en sådan – om det nogensinde skete, ved vi ikke. I 948 nævnes den første biskop i Ribe, og fra ca. 1000 sad der ubrudt en biskop i byen – i de første 40–50 år Odinkar, der skal have været af kongelig æt.

Den nu stående Domkirke blev påbegyndt i 2. halvdel af 1100-tallet. En forgænger af sten skal være bygget af biskop Thure, der døde i slaget i Fodevig 1134 (Kinch I:14–16). Tidligere domkirker formodes bygget af træ. Det ville være uventet, at der har stået en kirke på sydsiden af åen o. 1000, når vi – som nævnt ovenfor – ikke der har fundet noget, der kan dateres til før ca. 1077. Derfor er det i dag en arbejdshypotese, at der har stået en træ-domkirke et andet sted frem til 2. halvdel af 1000-tallet, hvorefter en ny træ-domkirke er opført på det nuværende domkirke-område, og denne blev så afløst af Thures stenkirke.

Til Domkirkens institutioner og dermed investeringer må regnes skolen, der er nævnt i 1146. Skolen havde sit eget kapel, en af de ovenfor nævnte 14 kirkebygninger. I slutningen af 1200-tallet tilkom institutionen Puggaard – et kollegium for 20 fattige peblinge. Institutionen fik et stenhus, men den nuværende bygning, «Puggaard», stammer fra 1400-årene. Til Domkirkens institutioner hører også et kannikkekloster, der nævnes i 2. halvdel af 1100-tallet. Kannikkerne sekulariseredes efter få år, og der må fra begyndelsen af 1200-årene påregnes en række kannikkeboliger.

Investeringerne i de fire klostre og to hospitaler omfatter ikke kun kirkebygningerne, men tillige alle de andre bygninger, som har været nødvendige for disse institutioners drift. Udgravninger i Ribe Gråbrødrekloster (Andersen 2003) har vist, at store stenhuse hurtigt er blevet rejst, og erfaringer fra udlandet foreslår, at tiggerklostrenes 2. fase – udbygninger, forbedringer m.v. – er tilkommet allerede før 1300 (fig. 3).

Havneanlæg har selvfølgelig eksisteret, men intet kan siges om dem. Dog må vi til havneanlæg føje, at Ribe fik fri besiddelse af List på nordspidsen af øen Sild, Mandø og forstranden, samt alle kyster mellem disse steder tilligemed «deres eget dyb» (syd om Mandø). Om der hermed fulgte forpligtelsen til at sørge for de nødvendige forhold for sejladsen: koste, bøjler etc. vides ikke.

Fra de skriftlige kilder kendes også byens stadsret med det dertil hørende juridiske system samt det, at byen har oldermænd og rådmænd. Et decideret rådhus er senere, men efter Domkirkens nordvestre tårn styrtede sammen i 1283, byggedes det store «Borgertårn», hvor byen rådede over de øvre etager og opbevarede en række af byens ejendele – det kan have virket som et tidligt rådhus. Hvornår tårnet stod helt færdig vides ikke, men senest i 1333.

Tilstedeværelsen af en kongelig borg kan ikke dateres nøjagtig. En forholdsvis dyb grav omkransende et næsten kvadratisk (med afrundede hjørner) område nord for åen – hvor Museet Ribes Vikinger ligger i dag – er tilkommet efter midten af 800-tallet og senest i 1100-tallet. Pletvise udgravninger på toppen af fladen har ikke afsløret nogen konstruktioner. Det nuværende Riberhus nævnes ved navn i 1320, men skriftlige kilders omtaler af kongsgård

Figur 3. Franciskanerklosteret i Ribe blev grundlagt 1232, men allerede o. 1300 byggedes et stenhus som sydføj i klostergård nr. 2, der lå syd for den egentlige klostergård. Stenhuset opførtes på sandfundamenter. (Andersen 2003:34).

m.v. indikerer, at borgens i hvert fald er fra anden halvdel af 1200-tallet. Arkæologiske undersøgelser har afsløret aktivitet på stedet tilbage i 1100-årene, men der kunne ikke siges noget om aktivitetens karakter – det behøver intet at have med et borganlæg at gøre (Jensen et al. 1982:57–59).

Kilderne og byens middelalderlige funktioner

Den middelalderlige by viser fra begyndelsen tegn på handel – mange importerede genstande primært fra Skandinavien og Vesteuropa men også fra Middelhavslandene. Håndværksmæssig produktion ses også, men mest til egen brug. Håndværkerne har sandsynligvis også produceret med eksport for øje, men de arkæologiske tegn herpå er ikke rigtigt til stede. Selve handelsplads- eller torveområdet er måske lokaliseret, men kun i en meget begrænset undersøgelse. Ellers er det almindelig bebyggelse samt kirkelige institutioner og infrastruktur, der er udgravet.

De skriftlige kilder peger på en række administrative funktioner. Vi støder på Kongen, hans foged og borg med tilhørende godsadministration, juridiske funktioner, toldoprævning, møntudstedelse m.v. Vi støder også byens egen administration i form af gilder med oldermænd, vi har bystyret og rådmænd, stadslov med det juridiske, havne- og farvandsvæsen, torvefunktioner m.v. Dertil kommer den gejstlige administration som udøvet af biskoppen og domkapitlet med skolen, godsadministrationen, de juridiske funktioner m.v., samt de øvrige gejstlige institutioner: kirker, kloster, hospitaler og kapeller.

For det middelalderlige Ribe er der bedre overensstemmelse mellem de skriftlige og de arkæologiske kilder end for 7–800-tallet. De skriftlige kilders omtale af byen peger på international handel samt kirkelig og verdslig administration. Når dertil lægges den nødvendige

bymæssige bebyggelse, infrastruktur m.v., må der siges at være en fin overensstemmelse. Dog er situationen den, at de større arkæologiske undersøgelser i byen ikke ligger i de handelsmæssigt centrale dele – ned mod åen.

Ribes middelalderlige aktører

I middelalderen fandtes den tidligere periodes aktører stadig, men de blev nu suppleret med først og fremmest kirken. Derudover kan byens egen administration udskilles fra den centrale administration.

Den centrale magt lå nu hos kongen. Kongemagten var fast etableret og må i det daglige have haft sit virke gennem en lokalt placeret repræsentant. Fra 1200-årene haves der sikkerhed for, at byen med sin stadsret og privilegier fik til opgave at styre sig selv, dog med kongen og kongens repræsentant i baggrunden. Fra denne periode kendes – næsten med sikkerhed – anlæggelsen af en kongelig borg, ligesom en grav og vold, der må have afskærmet nordbyen. Stampemøllestrømmen er foreslået som en tilsvarende grav om sydbyen. Ribe var også i denne periode møntsted. Samtidig foregik der en opkrævning af told, ligesom juridiske forhold afgjordes i byen.

Senest fra o. 1100 ses en administrativ magt bag byens gadesystem. En parcellering af det almindelige bebyggelsesområde er også blevet foreslået, men kun enkelte af disse storparceller (i forhold til den tidligere markedsplads) er udgravet. Et torv/markedsplads har muligvis haft sin placering i krydsfeltet mellem Sønderportsgade, Stenbogade og Hundegade. Ca. 1250 etableredes en dæmning med fire gennemløb over Ribe Å, og til denne dæmning blev den nord-sydgående trafik forlagt (Skov 1994; Andersen 1997b). En dæmning fra 1100-årene er foreslået (Skov 1992; Aaby 1992).

De handlende kendes fra skriftlige kilder, og en række handelsvarer – tuf og andet byggemateriel, keramik, metal og metalprodukter, mønter, kunst- og håndværksprodukter m.v. – er arkæologisk påvist. Som nævnt ovenfor har håndværkere sandsynligvis produceret med eksport for øje, uden vi har sikker arkæologisk viden herom.

Byens indbygges aktivitet kan ses i huskonstruktioner af forskellig art med dertil hørende gårdspladser, brønde, affaldsgruber m.v., i spor fra deres produktionsvirksomhed i form af fiskeri, landbrug, madfremstilling m.v., i spor fra deres arbejdsliv som anlæggelse af veje og parceller, gravning af grøfter m.v., i begravelser, i levn fra deres daglige liv m.v.

De skriftlige kilder peger på, at privatpersoner kan have stor indflydelse på byens udseende. Kilderne er bevaret, når de gælder privates gaver til kirken, således gav en privatperson (ganske vist en kannik) grunden til gråbrødreklosteret i 1232.

De skriftlige kilder foreslår kirken – Ansgar – som sandsynligvis kortvarig aktør i byen o. 850, et bispesæde, der ikke nødvendigvis har haft fysisk betydning for byen, senest fra 948, og med ubrudt og sikker tilstedeværelse siden udnævnelsen af biskop Odinkar ca. år 1000. Kirkebygningerne er sikre spor efter denne aktør, såvel de to stående som de nedlagte, og ligeså de kirkelige bygninger, der ikke har fungeret som kirkerum: klosterfløje, kannikkekloster og kannikkeboliger, skolen og hospitalet. Kirkegårdene med deres afgrænsninger og begravelser viser også de kirkelige aktører på banen. Små genstandsfund som f.eks. medicinsk udstyr og skriveredskaber kan foreslå aktiviteter tilknyttet det gejstlige miljø.

Initiativerne, der har påvirket byens fysiske udvikling, må ofte være kommet ovenfra og ned. Det gælder alle kongemagtens og dens repræsentanternes tiltag. Imidlertid kunne dele af parcelleringen samt de mindre centrale gader godt være mere lokale initiativer. De indtil nu undersøgte gader synes dog at afspejle samme arkitektmæssige, ingeniørmæssige og/eller håndværksmæssige tilgang og må derfor opfattes som anlagt af samme myndighed. Den primære parcellering kunne være både op, mens den sekundære parcellering – en opsplnitning af primære og store parceller i sekundære og mindre parceller – kunne være nedefra og op. Imidlertid er udgravningssituationen i Ribe den, at de undersøgte primære parceller efterfølgende er overtaget af kirkelige institutioner. Derfor kan intet siges herom.

Initiativer fra handlende, håndværkere og byens indbyggere må opfattes som nedefra og op, mens kirkens initiativer er mere spagede. Biskoppens initiativer – domkirken, kannikernes boliger, skolen m.v. – er vel at betragte som oppefra og ned. Anlæggelsen af kirker, klostre, hospitaler m.v. må i et ukendt omfang være sket på initiativ af ganske vist særdeles ressourcestærke privatpersoner, men i den funktion stadig privatpersoner, der donerede grunde, penge eller andre ressourcer. Kun hvor stifteren er kongen eller biskoppen kan overvejelsen om oppefra og ned vel være aktuell. Eksempelvis: Når kannikken Jens Skolemester skænker en grund til Gråbrødreklosteret, så må gaven være givet af privatpersonen og beliggenheden må være afhængig af, hvor han ejede jord. Anderledes når biskoppen forærer jord til en stiftelse for elever ved skolen, så kan der være tale om i forvejen kirkelig jord, og beliggenheden – in casu nabo til skolen – må forventes at være bevidst valgt indenfor de foreliggende muligheder.

Afslutning

Ribe lå tilsyneladende godt for handel i vikingetid og middelalder. Af to omgange, ca. 700–850 og igen fra slutningen af 1000-tallet og frem, synes byen – fra de første arkæologiske tegn på aktivitet – nærmest øjeblikkeligt at rumme en stor og international handelsaktivitet. Det virker ikke som en langsomt fremadskridende proces. Den centrale magt synes også at være tilstede fra begyndelse, og kirken søger til Ribe som det første efter Slesvig/Hedeby. Byens topografi blev indrettet, så funktioner, deriblandt de handelsmæssige, kunne tilgodeses. Ribe blev aldrig et nationalt centrum for verdslig administration, som f.eks. Roskilde og Viborg, men et lokalt, dog havde Riberhus efter udskillelsen af hertugdømmet Slesvig status af grænsefæstning.

Med den gode placering kan det undre, at de arkæologiske spor fra perioden fra ca. 850 og godt et par århundreder frem mangler totalt. Imidlertid viser de skriftlige kilder, at navnet stadig bruges, at stedet stadig har betydning. Håbet er, at fremtidens arkæologi vil kunne fortælle, hvordan de manglende århundreder skal forstås.

Summary

«The first two centuries of the town of Ribe» is not an unambiguous concept. The oldest archaeological finds date from just after 700, but around 850 traces become scarce. During these 150 years the town is strongly involved in long distance trade in north–western Europe with links to the Mediterranean. The archaeological evidence shows the presence of a power which is able to guarantee peace in the marketplace, which can plan and regulate plots and infrastructure, and probably mint Denmark's first coins.

As the archaeological evidence disappears, written sources emerge. The missionary Ansgar was given permission to build a church in Ribe in 850–60 but we do not know if he ever did so. The first bishop in Ribe is mentioned in 948, but he may never have been in the town. Not until around 1000 is there a permanent bishop in Ribe. From the first half of the 11th century, coins were probably struck in Ribe.

From the middle of the second half of the 11th century, the archaeological evidence is present again. Both written and archaeological sources tell of a thriving town in the 12th and 13th centuries, with strong trading connections to north–western Europe. Royal power is present: coinage production, customs, privileges, castle etc.; there is a local, municipal power: infrastructure, town council, legislation etc.; and there is ecclesiastical power: the bishop, a school, parish churches, hospitals etc. Land allocations bear witness to individual initiatives, probably also influencing the situation of major institutions. For instance, a private person donated a plot for the Franciscan Friary and thereby determined its location.

Litteratur

- Aaby, B. 1992. Pollenanalyser af de ældste kulturlag i Bispegade, Ribe. *By, Marsk og Geest* 5: 23–32.
- Andersen, L. 1997. Ribe Gråbrødrekloster – nye undersøgelser af klosteret. *Mark og Montre* 1997: 35–39.
- Andersen, L. 1999. Udgravningen under den gamle bakelitfabrik i Slotsgade. *By, Marsk og Geest* 11: 29–38.
- Andersen, L. 2003. Ribe Gråbrødrekloster – det sidste kapitel. *Mark og Montre* 2003: 23–40.
- Bencard, M. et al. (red.). 1981–. Ribe Excavations 1–.
- By, Marsk og Geest 1–. 1990–.
- Feveile, C. (red.). 2006. Ribe Studier bd. 1,1–1,2.
- Feveile, C. 2006a. Ribe på nordsiden af åen, 8.–12. århundrede. I: *Ribe Studier* bd. 1,1–1,2.
- Frandsen, L., P. K. Madsen & H. Mikkelsen. 1988. Byudgravninger og bygningsarkæologiske undersøgelser i Ribe 1983–89. *By, Marsk og Geest* 1: 3–28.
- Jantzen, C., J. Kieffer-Olsen & P. K. Madsen. 1994. De små brødres hus i Ribe. *Mark og Montre* 1994: 26–36.
- Jensen, S. 1991. *Ribes Vikinger*. Ribe.
- Jensen, S., P. K. Madsen & O. Schiørring 1982. Udgravninger i Ribe 1979–1981. *Mark og Montre* 1982: 50–65.
- Kieffer-Olsen, J. 1997. *Byen, kirken og kirkestrukturen – nogle overvejelser*. Hikuin 24: 45–54.
- Kinch, J. 1869. Ribe Bys Historie og beskrivelse 1. Odder.
- Madsen, P. K. (red.). 1999. Middelalderkeramik fra Ribe. Højbjerg.
- Mark og Montre. 1965–2007.
- Moesgaard, J. C. 2007. Møntskatten fra Danelund og møntvæset i Sydvestjylland i vikingetid og tidlig middelalder. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 2004: 107–156.
- Nielsen, I. 1984. Middelalderbyen Ribe. Århus.
- Skov, H. 1992. Arkæologiens vej gennem Bispegade i Ribe. *By, Marsk og Geest* 5: 15–22.
- Skov, H. 1994. Dæmning, møllestrøm og byport – en arkæologisk undersøgelse af Nederdammen og Nørreport i Ribe. *By, Marsk og Geest* 7: 31–40.
- Søvsø, M. 2006. Arkæologiske undersøgelser i Sønderportsgade – Ribes hovedgade gennem 900 år. *By, Marsk og Geest* 18: 5–34.
- Søvsø, M. 2007. Arkæologiske undersøgelser i Ribes Dagmarsgade – topografi og bebyggelsesstruktur i de ånære områder. *By, Marsk og Geest* 19: 17–48.